

Рецензія
отримано
25.06.2025
Олена Лисенко

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.095
у Київському столичному університеті
імені Бориса Грінченка
доктору біологічних наук,
професору, професору кафедри
спорту та фітнесу Факультету
здоров'я, фізичного виховання і
спорту
Олені ЛИСЕНКО

Рецензія

офіційного рецензента **Хорошухи Михайла Федоровича**, доктора педагогічних наук, професора, професора кафедри фізичної терапії та ерготерапії Київського столичного університету імені Бориса Грінченка про дисертацію **Володимира Миколайовича Сиви** «Вплив засобів спортивної підготовки на розвиток психофізіологічних властивостей юних таеквондистів», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 017 Фізична культура і спорт

1. Актуальність дисертаційної роботи. Дисертація присвячена виключно актуальній темі науково обґрунтованому пошуку нових ефективних підходів щодо оптимізації навчально-тренувального процесу та підвищення результативності змагальних дій юних таеквондистів 10-12 років етапу спеціалізованої базової спортивної підготовки. У цьому аспекті актуальності теми, як справедливо зазначає Володимир Сова, результативність змагальної діяльності в різних видах Східних єдиноборств, в тому числі й таеквон-до, пов'язана з психофізіологічними властивостями (зокрема, функціональною рухливістю та силою нервових процесів) спортсменів, високий рівень прояву яких без сумніву віддзеркалиться на реалізації техніко-тактичних дій борців. Окрім вище зазначених психофізіологічних властивостей, змагальна діяльність в єдиноборствах висуває такі ж високі вимоги як до рівня розвитку сенсомоторних функцій (наприклад, латентних періодів простих зорово-моторних реакцій та реакції вибору одного з трьох (РВ1-3) подразників), так і до психічних функцій уваги та оперативної пам'яті.

Нині з певною вірогідністю можна вважати, що проблема впливу засобів навчально-тренувального процесу в таеквон-до на прояв властивостей основних нервових процесів юних спортсменів є актуальною, але водночас вона не стала об'єктом спеціального наукового дослідження.

Важним аспектом згаданої проблеми є також загальновідомий факт специфічності впливу тренувальних навантажень різної спрямованості на функції

організму як дорослих спортсменів, так і юних. Як відомо, результатом такого впливу є придбання чи посилення реакцій одних ланок функціональних систем та «втрата» (послаблення) інших. Виявлення специфічності впливу тренувальних вправ різної спрямованості на психофізіологічні функції організму юних таеквондистів дозволить визначити ефективні засоби та підходи до їх розвитку як якостей, що впливають на успішність змагальної діяльності у єдиноборствах. У зв'язку з цим, подальше дослідження без сумніву актуалізованої проблеми дуже важливе в процесі підготовки юних єдиноборців 10-12 років, які так само як дорослі спортсмени приймають участь в офіційних змаганнях різного гатунку.

Дисертаційне дослідження Володимира Миколайовича Сиви виконано відповідно з планом науково-дослідної роботи кафедри фізичного виховання і педагогіки спорту «Інноваційні технології навчально-тренувального процесу у фізичному вихованні та спорті» (№ державної реєстрації 0124U000490).

2. Наукова новизна результатів дисертації (теоретичних та/або експериментальних). Наукова новизна проведеного дослідження безперечна: 1) дисертантом теоретично обґрунтовано та узагальнено особливості таеквон-до як одного з видів єдиноборств; надано характеристику психофізіологічним властивостям (властивостям основних нервових процесів чи нейродинамічних функцій) і, особливо, функціональній рухливості та силі нервових процесів, що визначають результативність змагальної діяльності; 2) проаналізовано зміни психофізіологічних показників та основних психічних ознак (уваги, оперативної пам'яті) юних таеквондистів у динаміці їх навчально-тренувальних занять; 3) встановлено взаємозв'язок між особливостями розвитку згаданих психофізіологічних властивостей та показників результативності техніко-тактичних дій спортсменів 10-12 років у поєдинках спарингу; 4) отримано нові дані про динамічні характеристики властивостей основних нервових процесів та основних психічних ознак і на цій основі розроблено і впроваджено в практичну діяльність тренера-педагога логічний комплекс допоміжних фізичних вправ для розвитку психофізіологічних властивостей юних таеквондистів в процесі тренувальної діяльності з метою покращення їх спортивної підготовки.

3. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації ґрунтуються на загальновідомій концепції специфічності впливу тренувальних (фізичних) навантажень різної спрямованості на функції організму людей різного віку, статі та професійної зайнятості. Як відмічалось раніше, результатом такого впливу є придбання

одних функцій та «втрата» (послаблення) інших. Без сумніву, вище висвітлене стосується й впливу специфічних засобів спортивної підготовки на психофізіологічні властивості таеквондистів 10-12 років етапу попередньої базової підготовки. Наведений в роботі експериментальний матеріал та зроблені на його основі узагальнення вказують на можливість використання запропонованого автором комплексу допоміжних вправ у навчально-тренувальному процесі юних єдиноборців для конкретного розвитку тих чи інших психофізіологічних властивостей. І на останок, виявлення та усунення слабких ланок у психофізіологічному функціонуванні організму юних таеквондистів дозволить тренеру ефективно управляти навчально-тренувальним процесом.

Теоретичні положення та практичні напрацювання, які відображено в представленій дисертаційній роботі В.М. Сиви, упроваджено в освітній процес здобувачів вищої освіти, зокрема: 1) під час аудиторних годин зі студентами Факультету здоров'я, фізичного виховання і спорту Київського столичного університету імені Бориса Грінченка спеціальності 017 Фізична культура і спорт першого бакалаврського рівня вищої освіти у межах вивчення дисциплін «Загальна теорія підготовки спортсменів», «Професійна майстерність фахівця з фізичної культури і спорту» використано матеріали щодо впливу тренувальних засобів на психофізіологічні властивості юних спортсменів, які спеціалізуються у єдиноборствах; 2) у процесі проведення тренувальних занять та аудиторного викладення навчального матеріалу в плані його розширення з таких дисциплін як: «Загальна теорія підготовки спортсменів» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 017 Фізична культура і спорт, освітньо-професійна програма 017.00.02 «Тренерська діяльність з обраного виду спорту» та «Професійна майстерність фахівця з фізичної культури і спорту» для здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 017 Фізична культура і спорт, освітньо-професійної програми 017.00.01 «Фізичне виховання», за рахунок доповнення курсу лекцій та практичних занять актуальною інформацією щодо впливу тренувальних засобів на психофізіологічні властивості юних спортсменів, які спеціалізуються у єдиноборствах та особливостей їх розвитку у тренувальних заняттях юних таеквондистів.

Результати дисертаційного дослідження В.М. Сиви отримали високу оцінку при обговоренні й були затверджені на спільному засіданні кафедри фізичного виховання і педагогіки спорту, кафедри спорту та фітнесу, кафедри фізичної терапії та ерготерапії

Факультету здоров'я, фізичного виховання і спорту Київського столичного університету імені Бориса Грінченка і рекомендовані до подальшого впровадження (протокол № 21 від 19.12. 2024 року).

4. Наукова обґрунтованість результатів дослідження, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації є безспірною. Автором згаданої роботи *вперше*: А) здійснено аналіз психофізіологічних властивостей (зокрема, функціональної рухливості та сили нервових процесів), а також властивостей уваги, короткочасної пам'яті та розумової працездатності у юних таеквондистів 10-12 років у динаміці тренувальних занять; Б) виявлено взаємозв'язок психофізіологічних показників та показників результативності техніко-тактичних дій юних таеквондистів у поєдинках спарингу; В) обґрунтовано, систематизовано та впроваджено в тренувальні заняття згаданих спортсменів комплекси допоміжних вправ для розвитку психофізіологічних властивостей; Г) доведено ефективність впроваджених комплексів допоміжних вправ для розвитку психофізіологічних властивостей юних таеквондистів та обґрунтовано відповідні пропозиції щодо їх використання в навчально-тренувальних заняттях.

Положення, які сформульовано автором в дисертації є достатньо обґрунтованими. Висновки та рекомендації у цій роботі, відповідно, ґрунтуються на застосуванні сучасних методів. Так, застосування приладу нейродинамічних обстежень «ПНДО» дозволило дослідити властивості основних нервових процесів юних єдиноборців за методом М.В. Макаренка. Використання відповідних поставлених меті та завданням дослідження методів наукового пошуку дозволило дисертанту отримати обґрунтовані результати та зробити адекватні висновки. Відмітимо також, що наукові положення та висновки, які представлені в дисертації, ґрунтуються на аналізі спеціальної літератури зі східних єдиноборств та фізіології нейродинамічних функцій мозку людей різного віку, статі та професійної зайнятості.

Отримані результати свідчать про позитивний вплив тренувальних засобів на психофізіологічні властивості спортсменів, тим самим підтверджують та доповнюють попередні дослідження провідних науковців (Г. Коробейніков, Л. Коробейнікова, Є. Приступа, Ю. Бріскін, І. Кравченко, Лі Чен, В. Пашкова, Ю. Радченко, О. Шинкарук, О. Лисенко, Н. Khaayat та ін.).

Вище висвітлене дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження В.М. Сиви достатньо обґрунтовані.

5. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Вважаємо, що загальний рівень дисертаційної роботи В.М. Сиви є таким, що оцінюється як високий, та засвідчує гармонійне поєднання глибинної та усебічної обізнаності автора у відповідній науковій проблематиці, а також характеризується високим рівнем оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

6. Апробація результатів дисертації. Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях. Результати дисертаційного дослідження відображено в 13 публікаціях, серед яких 6 статей, опублікованих у наукових фахових виданнях України та 7 в інших виданнях, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації, з яких 6 одноосібних. Матеріали дисертації доповідались та обґрунтовувались на 7-ми науково-практичних конференціях різного рівня, в їх числі: 2 міжнародних та 5 всеукраїнських.

7. Структура та зміст дисертації, її самостійність, завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Дисертація складається з таких рубрик: титульного листу, змісту, переліку умовних позначень, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків, акту про впровадження результатів дисертації. Загальний обсяг дисертації – 201 сторінка комп'ютерного тексту, із яких 155 сторінок основного тексту. Робота містить 19 таблиць, 29 рисунків. Перелік використаних джерел включає 246 найменувань. Дисертація В.М. Сиви є завершеною самостійною науковою роботою. Усі напрями експериментальних досліджень, безпосередня їх організація, збір інформації, проведення статистичної обробки, аналіз отриманих даних, написання розділів і висновків дисертації особисто належать автору. Із переліку наукових праць, які виконано в співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї й положення, які є особистим доробком здобувача. Дисертаційні дослідження автора підготовлено відповідно до існуючих вимог, а стиль їх викладу доступний для сприйняття більшістю.

8. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Аналіз тексту дисертації В.М. Сиви дає всі підстави стверджувати, що здобувач дотримувався вимог академічної доброчесності в повному обсязі.

9. Дискусійні положення та зауваження до дисертації. У цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, слід відмітити ряд дискусійних положень та зауважень до змісту роботи, а також висловити окремі побажання:

1. У поданій на рецензію роботі є аббревіатури, що звичайно є небажаним у використанні, однак, як виняток, заради скорочення дуже довгих назв одного з видів спорту Східних єдиноборств, її можна залишити в попередньому варіанті.

2. Висвітлення актуальності роботи не повинно бути багатослівним. Досить кількома реченнями висловити сутність проблеми або наукового завдання, а тому у першій частині актуальності здійснюється критичний аналіз та порівняння відомих рішень даної проблеми (при цьому можливі посилання на дослідників), а потім (у другій частині актуальності) подається таке: «наразі», «разом з тим», «однак» тощо, як наприклад: «..... наразі актуалізована в дисертаційній роботі проблема є недостатньо досліджено» чи щось подібне.

3. Цитати в текстовому матеріалі беруться у лапки та вказуються сторінки посилання на них. Як приклад, неправильно оформлені посилання на сторінці 80.

4. Дослідження психофізіологічних показників чи індивідуально-типологічних властивостей вищих відділів центральної нервової системи (зокрема, сили та функціональної рухливості нервових процесів) юних спортсменів вперше проводилося за методикою Макаренка М.В. з використанням приладу нейродинамічних обстежень «ПНДО» не в 2006 році (як зазначає здобувач [61]), а набагато раніше. А тому, на нашу думку, можна було б також зробити посилання на рік 1996 (літературне джерело під номером 69).

5. У тексті дисертації дуже часто повторяється фраза «психофізіологічні властивості нервових процесів», а тому доцільно інколи замінювати на еквівалентну їй таку фразу «властивості основних нервових процесів».

6. У тексті дисертації зустрічається таке: «Отримані результати, на наш погляд, свідчать про необхідність розвитку психофізіологічних властивостей юних таеквондистів в процесі тренувальних занять». На нашу думку, слова «на наш погляд» є елементами невизначеності та невпевненості автора у своїй роботі, а тому їх потрібно уникати.

7. Висновки повинні бути більш стислими у формуванні та не займати половину сторінки. В протилежному разі – це не висновок, а описова характеристика певних питань

дисертації (це стосується висновків за номерами 3, 5 і 7); згадані висновки також перенасичені цифровими значеннями; і насамкінець, у висновках здобувач повинен уникати формулювань від свого імені оскільки він є автором не тільки висновків, а й всього рукопису роботи.

8. Мають місце орфографічні та стилістичні помилки, а також слово «*паразит*» – «попри те».

9. Як не прикро, але факт, у текстовому матеріалі не знайдено посилання на власну роботу: «Сова В. Використання засобів розвитку психофізіологічних властивостей у тренувальних заняттях юних таеквондистів. Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт. 2025; 3(189):160-164. DOI:[https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03\(189\).29](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.03(189).29)».

10. Доцільно було б визначити біологічний вік юних спортсменів 10-12 років. Адже відомо, що останній більшою мірою, а ніж паспортний відображає онтогенетичну зрілість організму людини, її дієздатність, а також особливості перебігу деяких психофізіологічних показників у дітей і підлітків різних вікових груп. Так, за даними досліджень М.В. Макаренка, В.С. Лизогуба (2011) знаходимо статистично значущі (при $p < 0,001$) відмінності у значеннях рівнів функціональної рухливості нервових процесів між юними спортсменами і неспортсменами вікових груп 10-11 та 12-13 років.

Проте перераховані недоліки не є принциповими, а тому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

10. Загальний висновок про рівень набуття здобувачем теоретичних знань, відповідних умінь, навичок та компетентностей. Результати дослідження фахівців останніх років у області фізіології нейродинамічних функцій мозку свідчать про те, що для забезпечення ефективної як розумової, так і фізичної діяльності різних категорій людей, особливо, тих хто займається спортом, велике значення відіграють індивідуально-типологічні властивості вищої нервової діяльності, перед усім, властивості основних нервових процесів (функціональна рухливість та сила нервових процесів), а також психічні функції оперативної пам'яті та уваги. Але невідомими залишаються питання про зв'язок спортивної результативності у таеквондистів 10-12 років етапу попередньої базової підготовки з функціональною рухливістю та силою нервових процесів. Набуття здобувачем теоретичних знань, практичних умінь і навичок з актуалізованої проблеми впливу специфічних засобів спортивної підготовки

на психофізіологічні властивості юних спортсменів препубертатного віку та впровадження допоміжних фізичних вправ для їх розвитку в процесі тренувальних занять дозволило вирішити низку освітніх, оздоровчих та виховних завдань, а саме: ознайомлення з філософією Східних єдиноборств, зміцнення соматичного, ментального та духовного здоров'я, отримання навичок самозахисту, формування і збереження гармонійного фізичному розвитку підростаючого покоління тощо. У свою чергу, отримання згаданих теоретичних знань, відповідних умінь та практичних навичок, апріорі, сприятиме підвищенню сформованості компетентності у майбутній професійній діяльності науковця.

11. Загальна оцінка дисертації і наукових публікацій щодо їхнього наукового рівня з урахуванням дотримання академічної доброчесності та щодо відповідності вимогам. Дисертація Володимира Миколайовича Сиви є цілісною, цілком завершеною науково-педагогічною працею, що містить наукові результати з актуальної проблеми, має наукову новизну, теоретичне і практичне значення та відповідає п. 6-9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження наукового ступеня доктора філософії, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України №44 від 12 січня 2022 р. (зі змінами) та наказу Міністерства освіти і науки України №40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 30.02.2017 за номером 155/30023. Офіційний рецензент пропонує надати позитивний висновок науковій роботі, а сам автор заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Офіційний рецензент – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри фізичної терапії та ерготерапії Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

М.Ф. Хорошуха

Підпис М.Ф. Хорошухи засвідчую.

